

Rønheden

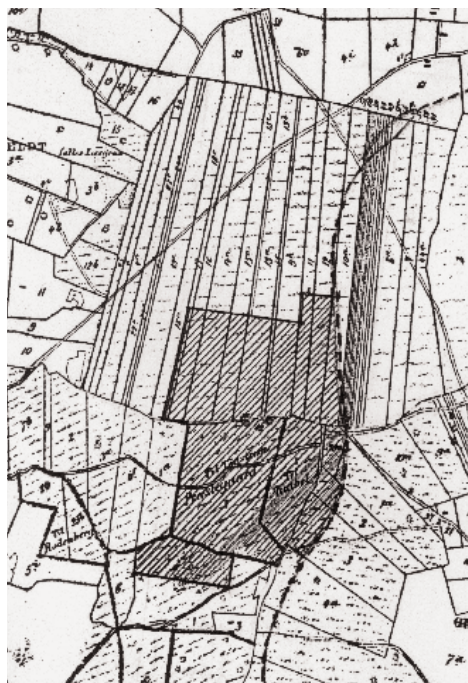
Følgende artikel handler om forfatterens barndomsland, Rønheden. Men det er ikke en traditionel barndomserindring. Den beretter om, hvordan udviklingen gennem beplantning, bebyggelse og samfærdsel har trukket dybe kulturhistoriske spor gennem det magre hedeland. En dramatisk udvikling, der kulminerer med anlægget af Thybanen og Bedsted stationsby, som i følge forfatteren burde have heddet Rønhede.

De lensmænd eller herremænd på Vester-
vig Kloster oppe i Thy havde det vist ikke
med at gøre tilværelsen bare nogelunde let
for deres fæstebønder derude på Rønlandet
på Aggertangen. For når disse skulle skaf-
fe sig lidt lyngslæt til foder eller måske til
brændsel, ja, så var de henvist til en hede-
strækning, klosteret havde helt ude i
Vestervig sogns alleryderste nordlige hjør-
ne grænsende til Grurup og Bedsted sogne
ved en række kæmpehøje, en strækning på
omkring de 3 mil ad dårlige veje, så det
har vel været begrænset, hvad man kunne
fragte hjem på en sådan »udenlandsrejse«
med den tids transportmidler.

Men det er sådan set ikke disse fæstere
og fiskeres problemer fra egnen derude
omkring, hvor nu Thyborøn by ligger, vi
skal beskæftige os med her, det er der alle-
rede skrevet en del udmærkede beretninger
om af andre. Det er snarere det spor, de
satte på området. For det blev forståeligt
nok i almindelig omtale mand og mand
imellem til, at heden var det sted, hvor
dem fra Rønland kom, og så var der jo
ikke langt til, at man for nemheds skyld
blot sagde Rønhede. En benævnelse, der år
senere blev betegnelse på et par institutio-
ner opstået på området.

På denne hede fik jeg min barndomstid

til at gå. Dog, det var ikke på selve heden,
men i den plantage, der omkring år 1900
af klitvæsenet blev oprettet på en del af de
lyngklædte arealer tværs over skellet mel-
lem Hassing og Refs herreder og således
dels i Vestervig og dels i Bedsted sogn,
samt en lille smule ind i sognet Grurup.
Men hedearealer med blomstrende lyng,
pors og revlingris i puder af islandsk mos
var dengang stadig at opleve på visse af de
tiloversblevne arealer uden for skovens
brandbælter. Herude kunne man sagtens
forestille sig, hvordan det havde set ud, da
lyngarealerne havde strakt sig til alle sider,
helt ind til og med, hvor nu stationsbyen
Bedsted ligger. Mod nord og vest op til
vejen fra Thisted til Vestervig, ja, længere
mod nord, vel helt over til de gårde i kirke-
byen, hvorfra hedeskifterne i tidens løb var
solgt og udskiftede til plantagearealet og
de husmandsteder, der nu lå placeret langs
landevejen. To af disse ejendomme havde
jeg et særligt forhold til. Her boede mine
bedsteforældre på såvel mødrene som
fædrene side. Hvornår nu bebyggelse og
landbrugsmæssig udnyttelse af arealerne
har taget sin begyndelse på disse lange,
smalle parceller, er svært at fastslå helt
nøjagtigt, men som det kan ses af uddrag
af matrikelkortet fra 1860'erne, er der i



Sammenlign de 2 kortudsnit. Henholdsvis matrikelkortet fra ca. 1860 til venstre (Plantagen og markering af jernbanen indtegnet) og til højre Geodætisk Instituts målebordsblad fra 1942.

hvert fald ikke på den tid noget tegn på beboelse. Ja, end ikke på området, hvor stationsbyen senere skød op, ses det mindste tilløb til »civilisation«. Hele arealet er altså i midten af forrige århundrede stadig en slags forsyningsområde for egnens bønder med hensyn til lyngslæt og tørvegrøft, som det jo kan læses i mange gamle skøder der fra egnen. Man vil endvidere på det omtalte matrikelkort bemærke en markant forskel på parcelleringen i henholdsvis Vestervig og Bedsted sogne. I Vestervig ses store, nærmest kvadratiske blokke med få ejere, hvorimod man i Bedsted sogn har inddelt i lange og nærmest påfaldende smalle lodder og mange ejere.

Og Vestervig-lodderne har alle matrikulær tilhørsforhold til de gårde og landsby-

er, der i fordums tid hørte ind under klosteret, hvoraf som allerede nævnt navnet Rønvede udsprang. En af parcellerne i den sydvestlige del af plantagen ses således betegnet som hørende til Vestervig præstegård. Det var derfor naturligt, at vi, der i sin tid holdt plantagens lokaliteter over dåben, døbte en gammel tørvegrav på dette område »i præjstes kjar« og en lille tilsvarende umiddelbar ved siden af fik så naturligvis navnet »i degns dam«. Altså et gejstlig område, om man vil! Rønhedens sydlige område blev også en tid bæret eller ophøjet til at fungere som markedsplads i den store stil. Dette noget omfangsrige kram- og kvægmarked med morskab havde oprindeligt sin faste plads umiddelbar nord for Vestervig kirke og var nærmest

landskendt under navnet »Vestervig Marked«.

Skellet mellem disse to hedeområder er også interessant på en anden måde end forskellen i parcellformen. Det er foruden at være sogneskel også herredsskel. Hassing herred mod nord med Bedsted og Grurup sogne og mod syd Refs herred med Vestervig sogn. Et sogne- og herredsskel med en storslået markering gående gennem en stribe bronzealderhøje, hvoraf Stævenshøj og Saxdås er de mest markante. Saxdås er en langdysse.

Færdsel

På Rønhede-arealerne har der jo nok engang i fordums tid været skovbevoksning af en eller anden art, akkurat som det har været tilfældet for det øvrige oldtidslandskab i Danmark. Træstubbe, grene og andet fra større træer er fremdraget i

moren under tørvegravning i hedens lavarealer med tørvegravene. Plantagen er af nyere dato.

Over heden har der sikkert alle dage været færdsel under afvikling af samkvemet mellem Hassing og Refs. Sporene heraf findes endnu visse steder i bunden af de beplantede arealer, hvor de gamle, dybe hjulspor har fået lov at bestå, da man plantede arealerne til med skov. Disse stærkt opkørte hjulspor findes eller fandtes også på det til sidst i fyrreerne ubeplantede hedeareal umiddelbart nord for Grurup-Astrupvejen. Masser af spor side om side, men alle rettet ind i linien landsbyen Hassing Vestervig kirke. Denne samfærdsel ad disse kørespor må vel være forladt omkring ved anlæg af den endelige amtsvej i 1870'erne og jernbanen i begyndelsen af 1880'erne. Køresporene i lyngen side om side, som altså til en vis grad her er bevaret for eftertiden, er et produkt af ikke anlagte eller befæstede vejanlæg. Man kørte bare



Stævenshøj, den største af højene på herredsskellet. Den er nok en tinghøj, hvad navnet kunne tyde på.

frem gennem landskabet med kurs mod målet, i hvert fald hvor der var tale om hede eller andre udyrkede arealer. Når så vejsporet var kørt langt ned og ufremkommeligt i f.eks. regnvejrperioder, ja, så dannede man blot et nyt spor ved siden af, der var for det meste plads nok.

Også andre vejspor løb hen over Rønheden i tidens løb. I retning øst vest lidt syd for herredsgrensen og kæmpehøjene ses Tingvejen. En vej der i dag er lagt i mere fast spor end tidligere, idet den ved plantagens oprettelse bl.a. blev indgrøftet. Den var oprindelig forbindelsen mellem Villrup og Spolum bebyggelsen og Grurup. Navnet Tingvejen er af uklar oprindelse, men som de før omtalte kørespor i lyngen, der jo havde kurs mellem tingstedet på Vestervig Kloster og retterstedet på Galgehøjene ved Hassing, så har denne lidt mere tværgående vejføring nok også noget med stedets retsvæsen at gøre, idet der i 1800-tallet et sted lidt norden for Grurup kirke lå et hus, som af øvrigheden blev benyttet ved retsmøder. Det er jo ikke utænkeligt, at et sådant hus i folks omtale og bevidsthed har fået navnet Tinghus. Vejen, vi beskæftiger os med, førte i hvert fald i retning af stedet i Grurup, hvor huset efter sigende skulle have været placeret.

Samfærdsel er en betingelse for udvikling. Det blev også tilfældet for hedearealet Rønhed.

29. september 1805 fik Thisted Amt en ny amtmand. Hans navn bør huskes endnu. Gerhard Faye var manden, der skulle komme til at spille en stor rolle for amtets udvikling i de kommende år ikke mindst hvad vejvæsen angik.

Gerhard Faye har i sine erindringer berettet om køreturen op gennem Thy til sit nye embede i Thisted. Han oplevede, at det på grund af enestående dårlige veje var

en halsbrækkende affære at færdes i disse hjulspor, der på den tid udgjorde de thylandske veje.

På et tidspunkt i 1800-årene er amtsvejen, der i dag passerer Bedsted stationsby som Vestervigvej, blevet anlagt. Ældre mennesker på egnen har fortalt, at den nuværende linieføring er fra 1870'erne. En linieføring, der hen over Rønheden ikke på nogen måde tager hensyn til markskel. Matrikelnumrene på de lange, smalle hedeskifter bliver således »klippet« midt over. Og hermed er startskuddet for udviklingen på disse hedearealer så affyret. De efterfølgende 50 år ændrede en del på området, ikke mindst i tiden efter 1882, da jernbanen nærmest ved en fejltagelse kom hen over heden.

Hedelodder

Opdyrkning og landbrugsdrift i husmands-lodder bredte sig fra nord til parceller langs den nye amtsvej, frasolgt gårdene omkring kirkebyen hovedsageligt.

Ejendommen Vestervigvej nr. 28, matrikel nr. 19 h af Bedsted sogn og by og af jordtilliggende vel ca 1 ha. Et husmandssted, hvor bygningerne eller bygningen er et typisk vestjysk langhus med stald og lade i øst og beboelsen i vest. Det er placeret lidt tilbage syd for amtsvejen og bar i mange år præg af at være ældre end de øvrige naboejendomme, idet det var forsynet med stråtag og havde åbent ildsted i bryggeriset under husets eneste skorsten.

Et i alle måder ringe bygningsværk, men nogenlunde sådan henstod det til ca. 1960, og når jeg nu her gør så meget ud af at beskrive dette hus, så skyldes det to ting. For det første, at jeg har godt kendskab til denne lokalitet, hvor mine bedsteforældre

boede fra 1893 til deres død ca. 1950. For det andet, at det sikkert er én af de allerførste udstykninger på de smalle hedelodder. Denne er fra én af de såkaldte Mølgårde i Vittrup i det nordlige af Bedsted sogn.

Men disse smalle hedelodder, som Hasing Herred-delen af Rønheden jo altså udelukkende består af, er nok værd at studere lidt nærmere. Det er jo tydeligt, at inddelingen er håndteret centralt og af en magtfuld besidder i sin tid, idet de mange parallelle skel jo simpelt hen er et produkt af, hvad man i en håndevending kan udføre med en linial og et eller andet skriverskab, især når man ikke skulle diskutere sagen med de mange ejere, for det skulle man netop ikke.

Hvis vi igen ser på det gamle matrikelkort fra 1844 med de påførte matrikelnumre med bogstav fortløbende fra tre og til et sted i tyverne, ja, så ser vi faktisk på en liste over en del af det fæstegods, der til først i 1800-tallet hørte under godset Tandrup i det nordøstlige hjørne af Bedsted sogn, nemlig Mølgårde, Brogårde, Grøntoft, Habæk, Statshove, Bjerregårdene, Ullits m. fl. Rønhede-arealeet nord for herredsgrensen er udlagt til lyngslæt og måske tørvegravning for disse fæstegårde og her på kortet markeret med tilsvarende



De gamle hjulspor ses visse steder tydeligt endnu.



Et stykke af Tingvejen i Rønhede plantage.

nummer.

Noget tyder på, at hele arealet på et tidspunkt har været til fælles brug, men med udskiftningen og matriklen af 1844 har det været nødvendigt med mere ordnede forhold, hvorfor så de nye selvejere i 1800-tallet har haft noget uopdyrket hedejord at afhænde til de husmænd, der så slog sig ned på disse små og smalle parceller.

Det synes at have været det rene vanvid på den tid at etablere hus og hjem her på den gamle hede. Forklaringen er jo nok den enkle, at unge mennesker dengang såvel som nu søger en selvstændig tilværelse under en eller anden form. Tiden efter udskiftningen havde jo også været til gunst for disse pionerer. Kreditforeninger og sparekasser var »opfundet«. Her kunne der lånes penge mod pant i fast ejendom, uden at man skulle stå med hatten i hånden hos godsejeren eller velstillede familier, der drev udlånsvirksomhed. Afsætningsforhold med hensyn til landbrugsvarer ved f.eks. eksport var også forbedret betydeligt i midten af 1800-årene.

Det må have været nogle af de kræfter, der fik folkene på Rønheden til at sætte ploven i den brune lyng, nu var man på egen jordlod, hvilket havde været noget næsten uopnåeligt i årene kort forinden.

Og vi må i dag ikke glemme at beundre det slid, der skulle præsteres for at lave den stride hedejord om til bare nogenlunde brugbar agerjord. Det foregik jo med simple redskaber, som måske var lånt og ikke med traktorer og store plovmaskiner, sådan som vi kender det nu.

Mellem ca. 1870 og århundredskiftet var det vel blevet til en halv snes sådanne små, opdyrkede husmands-landbrug, samt en jernbane og en begyndende stationsby. Og de nye beboere på Rønheden må jo i sagens natur have været fattigfolk, og noget kunne tyde på, at de ikke alle havde det bedste ry. Min allerede omtalte bedste-far, der ikke var fra egnen, fortalte, at da han i 1893 købte ejendommen ved amtsvejen, blev han stærkt frarådet at flytte hen til det tyvepak på denne Rønhede. Men han må dog have »klaret skærene«, for han blev der i stedet i 57 år lige til sin død.

I skrivende stund (1995) skal jeg måske lige bemærke, at de her omtalte landbrug nu i velfærdstiden har ændret status. Nu er de for størstedelen beboet af folk, der har deres erhverv ved alt andet end ved land-

brug. En del af arealerne er f. eks. overtaget eller i færd med at blive overtaget af Skov- og Naturstyrelsen som udvidelse af plantagen.

Jernbane

I 1882 fik Thisted og thyboerne endelig deres jernbane. Det skete efter en lovvedtagelse på Rigsdagen den 29. maj 1879, og denne jerbanelinje vendte snart op og ned på mange ting i Thy, og sandelig også på Rønheden.

Samfærdselsmulighederne på langs og tværs i Thy var jo langt hen i 1800-tallet ikke de allerbedste. Forsyninger og afsætning i området foregik hovedsageligt via skibsfart på Limfjorden, hvor der ved ladepladserne i Gudnæs, Visby, Doverodde, Krik m. fl. var livlig omsætning. Varerne blev så herfra med hestetrukne arbejkskøretøjer bragt rundt til landsbyerne og andre lokaliteter.

Folkene omkring disse handelsstationer var vel egentlig ikke særlig glade for det



Vestervigvej nr. 28. Billede fra ca. 1945.

nye jernbaneprojekt, hvilket vel nok også var medvirkende til, at Sydthys »købstad« Vestervig ikke fik nogen adgang til det nye samfærdselsmiddel, i hvert fald ikke direkte.

Eftertiden kan sagtens se, at dette var en absolut fejludisposition. Man har senere forklaret det derhen, at Vestervig sogn skulle deltage i anlægsudgifterne med en uforholdsmæssig stor andel, men mon ikke virkeligheden snarere var enkelte personers økonomiske interesser, f. eks. med hensyn til Krik havn.

Enhver med kendskab til Sydthy vil sikkert give mig ret i, at Vestervig med alle dens daværende faciliteter, såsom dens plads i historien, justitsvæsen med tingsted for Hassing-Refs herreder, sygehus, apotek, posthus, gæstgivergård m. v. med en jernbanestation ville have fået og ville stadigvæk have haft en helt anden status i Sydthy. Nu sygner den efterhånden hen. Mange af de nævnte institutioner er borte eller på vej ud.

Men var jernbanesporene i Ydby blevet drejet i nordvestlig retning hen forbi klosterbyen Vestervig og videre efter syden den af sømrådet ved Hassing, ja, så havde lyngarealerne på Rønheden måske fået lov at ligge i fred for jernbaneentreprenørerne. Det er jo tænkeligt, at linieføringen i så fald var kommet nærmere Bedsted kirkeby. Navnet Bedsted station ville i så fald have været mere berettiget, end det er tilfældet i dag, hvor dens rigtige og virkelige navn burde være *Rønhede*. I anlægsfasen hed den vel i øvrigt Brydbjerg.

Men det, der i eftertiden har gjort Vestervig til byen, der ikke kendte sin besøgstid, har så til gengæld gavn timer lokaliteten Refs længere østpå i Sydthy. Her udviklede stationsbyen Hurup sig så hurtigt til landsdelens næststørste stations-

by og er nu Sydthys »hovedstad«. Herfra tog skinnerne så kurs direkte mod Rønheden og det, der »fejlagtigt« blev til Bedsted station.

Omkring slutningen af 1870'erne og begyndelsen af 80'erne var der pludselig blevet liv på hedestrækningen, hvor man nu gravede ud og fyldte op, så den nye skinnevej kunne få et nogenlunde plant forløb.

Nogle af de gølge hedearealer viste sig nu at indeholde brugbar sand- og grusmaterialer, som kunne afsættes til banen. Gamle Jens Knudsen i Habæk har berettet, at han fra sin hedeparcel øst for Saxdås ind mod Grurup sogneskel først solgte arealer til anlæg af banen og senere afsatte en del materiale fra sin grusgrav samme sted. Grusgraven har ikke været anvendt nævneværdigt siden, men kan stadig erkendes i Rønhede plantages østlige del ved Saxdås.

Ser vi igen på matrikelkortet, må det erkendes, at der kun er bebyggelse på matrikelnumrene 61 og 62 nord og øst for korsvejen. Man må derfor formode, at opførelsen af banegården er foregået på den bare hedejord uden udsigt til nære naboer. Men den tilstand kan ikke have været ret længe. Allerede i 1881, mens murerne stod på stilladset derovre på den nye Brydbjerg stationsbygning, søgte en gæstgiver Christen J. Sørensen i Morup Mølle om tilladelse til at opføre en kro skråt overfor, hvilket amtet bevilgede. Samme Sørensen var så forudseende med hensyn til udviklingen, at han købte de to hedeskifter nord for krogrunden. Det må være grundene øst for Thylandsgade, hvor bl. a. brugsforeningen og Thy Højspændingsværk i dag ligger. Det har måske været én af de bedre investeringer, han der foretog.

På kroen kom der nok snart mange



Jernbanen Struer-Thisted buer sig sydfra indtil stationsbyen Bedsted. I midten over »Æ tip« (et jorddepot fra anlægsfasen) ses Bedsted kro.

gæster, for det fremgår af forskellige arkiver, at der bl. a. blev holdt en del møder og stiftende generalforsamlinger med henblik på etableringer i forbindelse med handel og andet erhverv i byen. Således blev der umiddelbar nord for den nye kro i 1896 bygget en brugsforening, som blev fornyet med en større ejendom lidt længere op ad den nuværende Thylandsgade. Men da havde man allerede i 13 år haft købmand på pladsen. For umiddelbart over for stationsbygningen opførte købmanden i Gl. Bedsted i 1883 den aflange bygning med forretningslokaler mod øst og beboelse i vest, som bestod til sidst i 60'erne med købmand Chr. Skaarup som den indehaver, der var længst bag disken. Butikken og dens indretning husker jeg som meget anvendelig til at komme på museum.

Stationsby

En kro og en købmand over for den statslige stationsbygning plus et par huse lidt nordligere ved amtsvejsen var, hvad den nye stationsby i begyndelsen af firserne kunne opvise.

Men tidens mænd og kvinder med lyst og mod på det nye dukkede nu op og etablerede sig med forskellige erhverv og startede med at bygge nødtørftig bolig for såvel virksomhed som beboelse. Bageren kom således allerede i 1882. Det var bagemester Frederiksen, der byggede lige syd for de nyanlagte skinner ved den gade, man i dag kalder Ringvej. Bageriet blev senere flyttet til Thylandsvej af efterfølgeren Madsen, men er forlængst nedlagt.

Men 23. maj 1882 kom toget kørende hen over Rønheden med indvieleseskomitéen og standsede op ved perronen ud

for den nye stationsbygning, hvor der oppe på muren stod BEDSTED. Kong Christian den Niende steg ud og så sig om, der var jo lidt øde, underholdt sig en smule med folk, steg ind og kørte videre til Hurup, hvor udstigning og konversation med de bevandede lokale beboere gentog sig.

Thisted Amts Avis bragte allerede 8. april 1882 på forsiden en køreplan for den trafikmæssige revolution, der ventede thyboerne i den kommende tid. Og der var med lidt tålmodighed mulighed for at komme helt til København næste dag, ja, helt ned til Hamborg.

Byen groede faktisk op omkring korsvejen. I mands minde havde forbindelsen mellem købstaden Thisted og Sydthys centrale administration i Vestervig her krydset vejen mellem de to kirkebyer Bedsted og Grurup. Langs med disse vejlinier tog de nye mænd fat med investering og bygningsmaterialer.

Jeg skal ikke her gennemgå byens byg-

ningshistorie i detaljer, men dog lige nævne, at en af disse nye mænd var en malermester, der nedsatte sig i et hus lige umiddelbart syd for nævnte korsvej. Det skete i 1895. Huset, hvor der senere blev drevet modeforretning af Maren Mortensen, er i dag borte, nu er der parkeringsplads for den bankbygning, som samme Madsen i 1910 lod opføre ved korsvejsens sydvestlige hjørne.

På kroen dernede ved jernbanestationen blev der i årene op mod århundredskiftet holdt mange sammenkomster og møder af omegnens befolkning med henblik på udvikling af stationsbyens funktioner. Som allerede nævnt trængte man til en brugsforening på stedet. Kromanden havde jo byggegrunden lige uden for døren, og der blev man enige om at starte den første butik i 1896.

Den kromand var iøvrigt en forudseende mand. Da han i 1882 erhvervede jord til sin krobygning, må han have kunnet se,



Stationsbygningen i Bedsted set mod øst. I forgrunden til venstre lå tidligere en toiletbygning.



En af Bedsteds ældste bebyggelser efter kroen. Købmandsbutikken bygget 1883 af Hansen i »den røde butik« i Gl. Bedsted.



Kroen på hjørnet af Thylandsvej og Jernbanegade. Indsat bygningen fra 1882, der nedbrændte 1928 og straks genopførtes af den daværende, men kortvarige ejer Christian Boddum. Den lave og den høje bygning i baggrunden er den gamle og den nye brugsforening.

hvordan udviklingen ville forme sig, for han fik skøde på alle hedeskifterne nord og øst for kroen, hvor byens kerne i dag ligger med Thy Højspændingsværk og den nu nedlagte mejeribygning. Det var således på kromandens forlængst erhvervede matrikler, Østergade-kvarteret i årene 1908-10 udvikledes.

Men allerede i 1898 fik kroen en konkurrent på stedet. Nogen fandt på at etablere et afholdshotel, og det er i dag uklart, om det var »det vilde liv på kroen« eller mere behov for logimuligheder i den gryende stationsby, der blev årsag til hotelbyggeriet på en plads lidt syd for korsvejen på vestsiden af den nuværende Thylandsgade.

Afholdshotel og afholdenhed med hensyn til det spirituøse, jo, det kan tænkes, at forklaringen på nybyggeriet findes her. Mange sjove historier har man jo hørt, om hvad livet på kroen i de tider førte med sig: Om større gårde, der blev mageskiftet, om bagermesteren, der »solgte« sit nyopførte bageri og erklærede, at alt var tip top med undtagelse af konen, og hun skulle følge med stedet under alle omstændigheder. Samme bagermester må have haft det lidt svært til tider, for efter et ophold på kroen forsøgte han at forlade sin Bedstedtilværelse og drage ud i den vide verden. Denne rejse startedes til fods ad Hurup til. Fruen fik nys om sagen og satte efter og kom på prajehold et sted i Grurup. »Ja, men pengene«, råbte hun. Bagermesteren fortsatte sin rejse, men dryssede af og til lidt mønter ud i de sandede spor, hvor fru- en samlede op og talte efter. Hvordan det endte, ved jeg ikke, blot at bagermesteren var en adstadig borger i byen til sin død.

Hotellet var i begyndelsen et simpelt hus med paptag. Senere blev det totalt ombygget og blev en af byens prægtigste



Ringgaden i Bedsted. I baggrunden til venstre det såkaldte »Det gamle Bageri«, hvor Frederiksen startede i 1882.

bygninger i 2 etager. En af stedets værter bør nævnes. Petrine Christensen, tømrer P. C. Christensens søster, der senere etablerede sig som købmand ved Vestervigvejen i den østlige ende af byen (i dag et supermarked øst for Rønhedecentret). Her kender alle, der gik i privatskolen (Rønhedecentret) eller stationsbyskolen (Plejehjemmet Midtthy) den lille trivelige dame, der ekspederede spejderskrå og andet godt for os skolebørn. Samme Petrine var overbevist om, at hun kunne levere alt, hvad lidt større kunder kunne finde på, og kunne hun ikke finde det frem fra det noget uoverskuelige lager i butikken, var forklaringen gerne den, at så måtte det ligge nede på jernbanestationen.

Men afholdsforeningens hotel nede på hovedgaden, som vi i fordums tid betegnede Thylandsgade, kom nu til at betyde noget helt specielt for byen og dens opland, for på dette hotel kom man i forbindelse med filmkunsten. I tyvernes sidste halvdel var stumfilmen nået til Bedsted, og byens første biograf blev indrettet i afholdshotellets store sal, hvor vi med stor forundring så Fyrtårnet og Bivognen spankulere rundt på det store lærred, der var spændt ud nede ved døren ud til skænkstuen, mens skomager Christensens datter spillede klaver i det modsatte hjørne.

Kjørelplan

for

Parseltællingerne Thisted - Stræet.

(Beting fra den Dag Denen udkom for Det l.)

XI. Stræet - Thisted.

	Maalet Lsg.	Maalet Tsg.	Maalet Tsg.	Maalet Lsg.
Stræet 1/2	5.00	10.00	4.00	7.00
Quantum	6.00	10.00	4.00	7.00
Cobberst. S. 1/2	5.00	10.00	4.00	7.00
Cobberst. S. 1/2	7.00	11.00		8.00
Ligst	7.00	11.00		8.00
Polstjern	7.00	11.00		8.00
Kjøp	7.00	11.00		8.00
Hjørn	8.00	12.00		9.00
Jørup	8.00	12.00		9.00
Skjold	8.00	12.00		9.00
Skjold	9.00	13.00		10.00
Skjold	9.00	13.00		10.00
Skjold	9.00	13.00		10.00
Skjold	10.00	14.00		11.00

XII. Thisted - Stræet.

Thisted 1/2	0.00		9.00	6.00
Skjold	5.00		2.00	6.00
Skjold	5.00		2.00	6.00
Skjold	6.00		3.00	7.00
Skjold	6.00		3.00	7.00
Skjold	6.00		3.00	7.00
Skjold	7.00		4.00	8.00
Skjold	7.00		4.00	8.00
Skjold	7.00		4.00	8.00
Skjold	7.00		4.00	8.00
Skjold	7.00		4.00	8.00
Skjold	8.00		5.00	9.00
Skjold	8.00		5.00	9.00
Skjold	8.00		5.00	9.00
Skjold	9.00		6.00	10.00
Skjold	9.00		6.00	10.00
Skjold	10.00		7.00	11.00

(Skjold Tsg 1/2, Skjold Lsg 1/2)

(Skjold Tsg 1/2, Skjold Lsg 1/2)

(Skjold Tsg 1/2, Skjold Lsg 1/2)

(Skjold Tsg 1/2, Skjold Lsg 1/2)

1) Lsg. Sg. afgæver fra Stræet St. 10.00 Maa. og lønner i Skjoldes St. 10.00 Maa. Stræet. Lsg. Sg. afgæver fra Stræet St. 10.00 Maa. Stræet. Skjoldes St. 10.00 Maa. Stræet. Lsg. Sg. afgæver fra Stræet St. 10.00 Maa. Stræet. Skjoldes St. 10.00 Maa. Stræet. Lsg. Sg. afgæver fra Stræet St. 10.00 Maa. Stræet. Skjoldes St. 10.00 Maa. Stræet.

Kjørelplanen fra 8. april 1882.

Der var nok flere, men en tid var automatemer Martin Andersen »Gummihammeroperatør« og fremførte celluloidstrimlen fra et operatørrum, der til formålet var opført bag scenen. Fremføringen foregik selvfølgelig med håndsving, så det er måske forståeligt, at der til tider kom lidt ekstra fart på aktørerne dernede på lærredet mellem musikken og snakken fra skænkestuen.

Plantage

Men mens hedearalerne forsøgte at blive

til by, og kromanden fik sit område til at fungere som landbrug i første omgang, så lå der jo stadig syd og lidt vest for nyetableringerne ca. 100 hektar lynghede tilbage af det oprindelige område af Rønheden. Det blev stadigvæk benyttet af ejerne i gårdene i det nordlige Bedsted, Vestervig og Grurup til bjergning af lyng og tørvegravning.

Men op mod århundredskiftet begyndte ejerne at røre på sig. Der var vel ikke rigtig nogen fornuftig økonomi i at bjerge og fodre kreaturer med lyng nu, hvor andre produkter var bleven udviklede og var mere effektive.

I 1875 var der kommet en driftig ung mand som ejer af gården Habek vest for Gl. Bedsted. Han har fortalt, at han solgte arealer østude til Statsbanerne og senere leverede dem grusprodukter til sporanlægget. Det var denne Jens Knudsen, der i 1890'erne samlede lodsejerne til en snak om at få parcellerne afhændet til Det danske Hedeselskab med henblik på oprettelse af en plantage. Men efter nogle forhandlinger meddelte man herfra, at man ikke for tiden havde bevillinger til køb af arealerne.

Knudsen havde allieret sig med konsul Johnsen, Thisted, samt gartner P. Ubbesen, og man foretog nu et nyt fremstød, idet man gennem plantøren ved klitplantagen i Hvidbjerg v. å, plantør Eskesen, forsøgte at gøre klitdirektør de Thygesen og klitvæsenet interesseret.

Og her havde man tilsyneladende bedre held. For 4. april år 1900 udsteder landbrugsministeriet skrivelse til sandflugtskommissionen i Thisted Amt om køb af arealerne »indtagne til træplantning« alt sammen til en pris af kroner fem tusinde. Og når man tager i betragtning, at nævnte beløb skulle fordeles på 18 parceller, ja, så synes man i dag, at det næsten ikke var



Det i mange henseender centrale punkt korsvejen med malermester Madsens bankbygning til venstre og tømrer P. C. Christensens forretning overfor. Dyr lægeboligen med telefoncentralen lidt skjult bag stoptavlen.

ulejligheden værd.

Men oprettelsen af det, der i første omgang kom til at hedde Bedsted Statsplantage, gik umiddelbart efter i gang. Man kunne således i Thy-aviserne i juni samme år læse en bekendtgørelse fra plantør Eskesen: »For saa vidt Vejret tillader det afbrændes Lyngen paa det til Plantage indtagne Areal i Bedsted Hede Lørdag den 23. ds«.

Og det blev et mægtigt Sct. Hansbål, den nye stationsby og omegns beboere det år kom til at opleve. Det brændte i øvrigt videre i flere dage, før al lyng og porsris var gået op i røg.

Den Sct. Hansaften og det store bål på heden derude østpå ved jernbanen har jeg hørt en del om i min barndom og også senere, fortalt af et øjenvidne. En dreng på 10 år fik dengang af sin bedstemor lov at løbe tværs over fra sit hjem i Horsfelt for sammen med de andre drenge at være med, hvor det foregik.

Drengen blev senere min far og en smule senere plantagens første bestyrer, hvilket varede i henved 40 år. Men forinden var han med til at tilplante, kultivere og dræne arealerne, alt sammen før 1920. I Thy-aviserne kunne man i årene efter omtalte Sct. Hansbål ofte se annoncer, hvor klitvæsenet ville sælge f. eks. havre-afgrøder fra arealerne vistnok på roden.

Og tilplantningen gik vel snart i gang. I regnskabsbøgerne for plantagen er anført bl.a. lønningerne for de forskellige arbejdere, der var også damer imellem, og de fik kun 14 øre i timen, men to mænd, P. Ubbesen og Mads Knudsen ses at have gravet 7000 plantehuller og pløjet 5 tdr. land brandbælte. For pløjningen fik de 18,00 kr. pr. tdr. land.

Da lyngarealerne ikke mere var synlige fra stationsbyen, og man i stedet til alle sider kunne begynde at se de grønne træer, så begyndte beboerne på egnen at tale om en hel plantage. Bedsted Plantage blev det

Bedsted Biograf.

Onsdag den 22. og Torsdag d. 23.

Kl. 8: „Fire Sønner“. En saa gribende Skildring af Moderkærlighed. Hengivenhed og Opofrelse bør alle se.

Glimrende Premierer:
Filmskildringen af den verdensberømte engelske Roman:

Den blodrøde Cirkel

Kriminalroman i 8 Akter.

I Hovedrollerne:
Lyn Marr, Louis Lorch,
Steuerråd Romo.

En Film, der vil helde Publikum i Aande fra først til sidst.

EKSTRA-TIMMER: Ekspert Klapper meget morsomt og sjovt.



Luftens Dronning. Lystspil i 7 Akter. I Hovedrolle Richard Dix og Ruth Elden. Et rask og fornøjeligt Lystspil, hvor Richard Dix udfolder hele sit smittende Humor. Ekstra: Bobbys Overmand.

Premierer fra Palætheatret:

Valmø Hvalby i

„HVN ENVEJ HED“

med Walter Byron og Louis Wolheim. Et betagende United Artists Kunstspil i 9 Akter. En fantastisk og indlagende Film med den skønne Kanets skønhed og mest dramatiske kompositioner.

DET MUNTRE WIEN. Filmsene tog alle københavnerne med Storm i Hovedrollen: Lise Lagrove og Harry Liedtke. I den glæde Wien foregår Skuespillet af denne Filmsoprettelser hver Jantens bærrede værelser i Etaliammentat „Tabere“ her ser vi Josephine Baker i Nibelungenen.

Thylandsgade 4 er for længst omdannet fra afholdshotel til almindelig beboelse og forretningsudøvelse af forskellig art. Men derfor kan vi jo godt dvæle ved den tid, hvor de store ånder i skuespilkunsten dukkede op på det hvide lærred her.

til i daglig tale sådan mand og mand imellem. Og det viste sig da også snart, at de grønne træer var i stand til at få især byens indbyggere op af stolene og på fodture ud langs banen og ad de snart trådte stier, over kæmpehøjene og tilbage gennem skoven. Det blev et rekreativt område for mange og er det stadig.

Nu er det jo ikke plantagens historie, der skal gøres rede for her, men hedens udvikling og forandring. Dog skal det lige

nævnes, at min far efter i nogle år at have arbejdet for klitvæsenet under V. R. Madsen af denne i begyndelsen af tyverne blev opfordret til at lade sig ansætte som opsynsmand ved det nye skovdistrikt på Rønheden ved Bedsted Station.

Han accepterede tilbudet og fortrød det bestemt aldrig. Og i 1923 den 1. juli flyttede han med kone og 3-årig søn ind i et samme år opført stuehus med lade og staldbygning. Det lå på et hedeskifte, der

havde hørt til en mindre landbrugsejendom, der i sin tid lå på den jord, som i dag udgør den sydlige del af Bedsted kirkegård med hovedindgang og toiletbygning.

Plantagen udviklede sig hastigt, men vel nok i en retning, man ikke lige i starten havde haft for øje. Det viste sig jo, at den gamle hedejord var velegnet til planteskole drift, hvad man ikke havde overvældende held med i klitvæsenets øvrige plantager, idet de jo for det meste er placeret i sandhærgede egne. Så op gennem tiden måtte skovarealerne til en vis grad vige for arealer med planteskoler med skovtræer udviklet ved frøsåning, med frø ofte fra fjerne egne i verden. I dag kan man træffe masser af Rønhede-træer i vestkystens plantager fra Skagen til grænsen.

Men plantagen på heden blev den første på egnen, der ville kendes ved sit ophav. I begyndelsen af trediverne fik far og klitdirektør Pinholdt udvirket, at Bedsted Plantage i fremtiden skulle hedde *Rønhede Plantage*, en fornuftig beslutning. Klitvæsenet eksisterer ikke mere, nu har man fusioneret forskellige hede- og skovfunktioner i det offentlige regi og kalder det Skov- og Naturstyrelsen. For Rønhede Plantages vedkommende har det bevirket, at plantagen ikke mere er selvstændig, men ledes udefra, ligesom arealerne med frø-planteskolerne er nedlagt. Man arbejder med vegetativ formering af gran til juletræer og pyntegrønt. Dog er plantagens arealområde under udvidelse i de seneste år, idet f. eks. de små landbrugsejendomme på de tidligere smalle hedeskifter ved amtsvejen efterhånden for nogles vedkommende afhændes til skovvæsenet.

Udvikling

En anden vigtig brik i Rønhedens udvikling kom nok også i stand ved møder og

stiftende generalforsamlinger hos kromanden i Bedsted. Det var, da man i 1913 endes om at anlægge ikke bare et elektricitetsværk, men et højspændingsværk med forsyningsområde for hele Sydthy. Værket, der blev taget i brug i maj 1915, blev også bygget på den forudseende kromands lodder, hvor i øvrigt også et andelsmejeri samtidig dukkede op, placeret side om side ved den nu flere gange omtalte amtsvej.

Mejeriet var i mange år en pryd for landbruget på egnen, men er i dag blevet til noget helt andet. Men højspændingsværket holder stand på samme plads. Nu er der ikke mere »gumlende« maskiner at høre, når man færdes i byens gader, man producerer ikke mere elektriciteten, der var så stærk, at vi kunne høre, den trak tågehornet (koen) ude i Thyborøn Kanal. Nu nøjes man vist med at holde forsyningsmidlerne i orden og sende regningerne til forbrugerne.

Skolebørnene i stationsbyen måtte i flere generationer trave helt over til kirkebyen til det rigtige Bedsted ved kirken, hvor man så til gengæld havde hele 2 skoler: Østre og Vestre. De kommunale har nok ikke kunnet overbevises om, at skolevejen var lidt for lang, for i 1913 fik en kreds af byens borgere en privatskole »op at stå«. Den blev også bygget ved amtsvejen lidt nord for mejeri og højspændingsværk, men mistede så sin betydning efter 1920, da de kommunale endelig havde fået bygget den flotte stationsbyskole lidt længere østpå.

Denne privatskolebygning er også interessant i forbindelse med dette emne, idet den efter at have været privatbolig, lægehus, kommunekontor og nu De gamles Hjem har vedkendt sig sit tilhørsforhold til heden, hvorpå den oprindeligt er bygget. Den hedder i dag *Rønhedecentret*.

Stationsbyen udviklede sig og groede til stadighed videre. Østergade var nu afsat og kromandens grunde her ved at blive bebygget. Hullerne mellem husene forsvandt efterhånden, veje med rigtige fortove kom til. Først i trediverne blev det første kloakanlæg etableret. Jeg havde fornøjelsen at være stadiholder for min far under nivelleringsarbejdet, idet far havde påtaget sig projekteringen for Håndværker og Borgerforeningen, der vist var den økonomisk ansvarlige for projektet. Jeg mener, at byens spildevand da blev ført ud i det åløb, der længere vestpå blev betegnet som »Kedrons Bæk«.

Og så en dag med solskin fra en skyfri himmel og spirende forår var det 100 år siden, Chr. d. IX var på perronen på den nye jernbanestation, man havde kaldt Bedsted. Man fejrede jubilæet på hele Thy-

banestrækningen, hvor meget ganske vist var forandret, men ikke mere, end at man stadig kan rejse med jernbane ud i den vide verden fra Bedsted Station, og det vel at mærke fra den selv samme stationsbygning, som Chr. d. IX så den 1882.

Man fejrede jubilæet i Bedsted bl.a. ved at afsløre og indvie byens kommende var-tegn på en plads mellem banen og byens første bebyggelse, nemlig kroen. Og her skal det siges til byens og kunstnerens ros, at man igen vedkendte sig stedets oprindelse med en smuk udformet stensulptur af en af de sikkert mange harer, der 100 år før havde haft hjemsted i lyngen på Rønheden. Kroen overfor var næsten internationalt udsmykket med forskellige landes flag, men kroen havde jo også del i 100-året, selv om bygningen i mellemtiden er fornyet.



Billedet herover er fra ca. 1925 og viser den af M. P. Boddum i 1923 for egen regning opførte bolig for plantagens opsynsmand. Ejendommen overgik først i trediverne til staten og er flere gange tilbygget og ændret.



Fra indvielsen 20/4 1982 af Bent Hallers skulptur i rød granit af én af hedens harer. Motivet amendes endvidere i byens logo. Placering Linnetsgade over for kroen, der ses i baggrunden.

Rønheden har vel haft en jævn og god udvikling i de godt 100 år, vi her har beskæftiget os med. Et udviklingsbillede, der jo også i nogen grad afspejler det øvrige danske samfund henover århundredskiftet. Hedeskifterne, der før var ejet af to herremænd og brugt af deres fæstere og fattige til underhold, blev nu som følge af nye tider med udskiftningen, landboreformerne og bedre samfærdselsmidler til et udviklingsområde for den nye tids mennesker og følgende slægter, hvad enten de nu slog sig på landbrug, handel eller håndværk.

Hvor intet var og ingen boede med undtagelse af harer og hugorme, levede der

snart flere hundrede indbyggere, der ikke skulle spørge fordums besiddere, om de måtte bjerge lidt lyng eller grave tørv til kakkellovenen, de blev snart uafhængig af begge dele.

Men byen på heden bør nu hedde *Rønhede*.

KILDER:

»Da Bedsted var bedst« 1882 100 år 1982. »Hvidbjerg v. Aa Klitplantage« 1892 1992. Thisted Amts Tidende, Thisted Amtsavis. Skøde og Pantevæsen, Landsarkivet. »Rønhede Klitplantage«. 1983.